

УДК 796.035:658

О.В.Корольова-Казанська, к.е.н.,
Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В статті визначено сутність поняття «управління кредитоспроможністю підприємства», окреслено мету та завдання такого управління, охарактеризовано послідовність та зміст етапів управління кредитоспроможністю підприємства.

В статье определено сущность понятия «управление кредитоспособностью предприятия», очерчено цель и задание такого управления, охарактеризована последовательность и содержание этапов управления кредитоспособностью предприятия.

In article the essence of concept "management of credit status of the enterprise" is determined, the purpose and tasks of such management are outlined, the sequence and the contents of stages of management of the enterprise's credit status are characterized.

Ключові слова: кредитоспроможність підприємства, фінансовий стан, управління, позикові кошти.

З метою підвищення ринкової вартості підприємства та розширення обсягу його господарської діяльності, а також для забезпечення більш ефективного використання власного капіталу та прискорення формування різних цільових фінансових фондів підприємства, поряд із власним капіталом, активно використовують у своїй діяльності позиковий капітал. Залучення підприємством позикового капіталу сприяє підвищенню ефективності господарсько-фінансової діяльності, прискоренню руху грошових і матеріальних ресурсів підприємства, підвищенню швидкості обертання і ефективності використання власного оборотного капіталу, скороченню строків вводу в експлуатацію нових основних фондів підприємства і зниженню строків окупності інвестицій.

Поряд із очевидними перевагами, позиковий капітал характеризується і низкою недоліків під час використання його у господарській діяльності підприємства, основним з яких є наявність ризику неповернення кредиту. Це зумовлює необхідність застосування на підприємствах комплексного підходу до формування певного рівня кредитоспроможності, який надасть їм можливість і в перспективі отримувати та використовувати позикові фінансові ресурси.

Окремі питання оцінки кредитоспроможності підприємства розглядаються багатьма авторами вітчизняної та зарубіжної економічної літератури. Так, можна виділити праці М.Р.Ковбасюка, який розглядає сутність та методичні підходи до оцінки кредитоспроможності підприємства з позиції кредитора. Професор І.О.Бланк у своїх працях систематизує та характеризує різноманітні форми та види використовуваних підприємством позикових фінансових ресурсів, розглядає методичні підходи до оцінки їх вартості.

Розкриваючи широке коло питань, присвячених оцінці

кредитоспроможності підприємства, автори економічної літератури розглядають кредитоспроможність як одну з характеристик фінансового стану підприємства. Водночас відсутні підходи до кредитоспроможності як окремого об'єкта управління на підприємстві.

Завданнями написання статті є визначення поняття «управління кредитоспроможністю підприємства», окреслення мети і завдань цього управління, а також характеристика етапів управління кредитоспроможністю на підприємстві.

На сьогодні в економічній літературі існує ціла низка визначень поняття «кредитоспроможність». Найбільш точно і повно поняття «кредитоспроможність» розкриває М.Р.Ковбасюк, який вважає, що «кредитоспроможність – це наявність у потенційного позичальника передумов (умов) для отримання кредитів, своєчасної сплати процентів за користування ними і погашення основного кредитного боргу в установлені строки» [1, с.297].

В основі розгляду даної проблеми полягає поняття «управління». Досить широко проблема з'ясування поняття «управління» висвітлюється в працях З.П. Румянцевої [2, с.21]. Автор розглядає поняття «управління» в різних аспектах: 1) управління як мистецтво; 2) управління як наука; 3) управління як функція; 4) управління як процес; 5) управління як люди, що управляють організацією; 6) управління як орган або апарат. З огляду на специфіку нашого дослідження заслуговує на увагу тлумачення даними авторами поняття управління як процесу. Під ним трактується певна сукупність управлінських дій, що логічно пов'язуються одна з одною для того, щоб забезпечити досягнення поставлених цілей шляхом перетворення ресурсів на «вході» в продукцію або послуги на «виході» системи. В даному визначенні підкреслюється цілеспрямований характер процесу, що здійснюється органами управління, а також його зв'язок з функціями, цілями і необхідними для їх реалізації ресурсами. З іншого боку, для того, щоб управлінські дії логічно пов'язувалися, необхідно дотримуватися певних принципів управління, що обумовлюються об'єктом управління.

Виходячи з вищезазначеного, управління кредитоспроможністю підприємства можна визначити як сукупність управлінських дій, спрямовану на розробку і реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням достатнього потенціалу підприємства для повернення кредитних ресурсів і сплати відсотків за користування ними.

Для обґрунтування мети управління кредитоспроможністю підприємства ми пропонуємо звернутися до змісту мети фінансового менеджменту (управління), яка наводиться в сучасній економічній літературі. Як вітчизняні, так і зарубіжні автори стверджують, що в сучасних економічних умовах метою фінансового управління є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періоді, що

забезпечується шляхом максимізації його ринкової вартості [3, с.14].

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що метою управління певним об'єктом є досягнення максимального рівня ефективності функціонування даного об'єкта. Спираючись на даний висновок, ми визначаємо, що метою управління кредитоспроможністю підприємства є забезпечення такого її рівня, за якого підприємство характеризувалося б як спроможне виконати свої зобов'язання щодо погашення основної суми боргу та відсотків за ним у поточному та перспективному періодах.

В процесі досягнення поставленої мети мають бути вирішені такі завдання:

1) Забезпечення достатнього рівня ліквідності активів підприємства. Говорячи про ліквідність будь-якого активу, розуміють здатність його перетворюватися в грошові кошти в ході певного виробничо-технологічного процесу, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом якого відбувається така трансформація. Отже, чим коротший період, тим більшим ступенем ліквідності характеризується цей вид активів. Особливо актуальним дане завдання є в процесі досягнення завданого рівня кредитоспроможності, оскільки саме готові засоби платежу виступають основною формою, в якій погашається борг та відсотки за користування ним.

2) Забезпечення достатнього та стабільного рівня платоспроможності підприємства. Сутність платоспроможності полягає у наявності в підприємства грошових засобів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення.

3) Забезпечення достатнього і стабільного рівня фінансової стійкості підприємства. Фінансова стійкість характеризує такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподіл та використання, що забезпечує пропорційний, збалансований розвиток підприємства при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику.

4) Забезпечення оптимальної структури капіталу підприємства, яка становить таке співвідношення використання власного та позикового його видів, за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість [3, с.310].

5) Визначення і застосування найбільш ефективних видів кредиту. В процесі залучення позикового капіталу підприємство може обирати будь-які форми та види кредиту. Найбільш диференційованим за своїми видами є банківський кредит, який може виступати в наступних основних видах: бланковий (незабезпечений), контокорентний (овердрафт), сезонний, у вигляді кредитної лінії, револьверний, онкольний, ломбардний, іпотечний, ролловерний, консорціальний. Кожен із цих видів кредиту характеризується специфічними умовами надання та погашення, що зумовлює різний рівень

витрат по його залученню, що, в свою чергу, обумовлює різний рівень кредитоспроможності підприємства.

6) Забезпечення мінімізації витрат по залученню кредитних ресурсів. Оцінка вартості капіталу підприємства є однією із найважливіших передумов ефективного управління ним. Отже, можна сказати, що оцінка вартості позикового капіталу підприємства є однією з передумов забезпечення достатнього рівня його кредитоспроможності, адже вартість позикового капіталу – це ціна, яку підприємство сплачує за його залучення із різних джерел.

7) Дотримання принципу цільового використання кредитних ресурсів. Даний принцип означає, що кредитні ресурси, які залучаються підприємством із різних джерел, у процесі використання мають обов'язково забезпечувати фінансування того напряму діяльності підприємства, для якого вони залучалися. Ситуація, у якій даний принцип порушується, при використанні кредитних ресурсів не за призначенням, може призвести до неспроможності підприємства виконати свої зобов'язання.

8) Забезпечення достатнього рівня ефективності залучення кредитних ресурсів. Підвищення ефективності залучення кредитів, основними показниками якої виступають прибутковість та рентабельність позикового капіталу в цілому або окремих його видів, є передумовою збільшення джерела сплати відсотків за користування кредитом та основної суми боргу.

Визначивши мету і основні завдання, що постають у процесі управління кредитоспроможністю підприємства, перейдемо до характеристики етапів здійснення цього процесу. Їх склад та зміст було визначено на основі запропонованої професором І.О. Бланком систематизації етапів розробки політики залучення підприємством позикового капіталу [4, с. 524].

Процес управління кредитоспроможністю підприємства може здійснюватися у відповідності до таких основних етапів:

1. Формування інформаційної бази управління кредитоспроможності підприємства.

Процес управління кредитоспроможністю має бути забезпечений відповідною інформацією, яку можна згрупувати в три основні блоки:

✓ інформація нормативно-правового характеру. Даний інформаційний блок містить закони України, укази Президента, постанови, положення, інструкції, накази, листи, що стосуються як загальних засад організації кредитування на території України, так і окремих його аспектів;

✓ внутрішня інформація. Цей інформаційний блок складається з даних бухгалтерського та управлінського обліку. Джерелами інформації бухгалтерського обліку є форма №1 «Баланс», форма №2 «Звіт про фінансові результати», примітки до річної звітності, форма №3 «Звіт про рух грошових коштів», оборотні відомості по рахунках 50 «Довгострокові позики», 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», 53 «Довгострокові

зобов'язання з оренди», 55 «Інші довгострокові зобов'язання», 60 «Короткострокові позики», 61 «Поточні заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», 95 «Фінансові витрати», 01 «Орендовані необоротні активи», кредитні угоди тощо;

✓ зовнішня інформація. Даний блок містить інформацію, що стосується банків, які здійснюють розрахунково-касове обслуговування підприємства та є кредиторами підприємства на момент проведення аналізу; інформацію про умови надання кредитів та перелік послуг інших банків – потенційних кредиторів підприємства; інформацію щодо кон'юнктури ринку грошових та фондових інструментів.

2. Аналіз кредитоспроможності підприємства в попередньому періоді.

Цей етап передбачає проведення такої роботи:

1) Оцінка динаміки обсягу і структури кредитів, залучених підприємством у попередньому періоді. При цьому зіставляються темпи приросту обсягів різних видів кредитів підприємства, ці темпи порівнюються із темпами приросту обсягів операційної та інвестиційної діяльності, загальної суми активів підприємства.

2) Визначення співвідношення обсягів використовуваних підприємством кредитів за періодом їх залучення. З цією метою проводиться відповідне групування використовуваних кредитів за даною ознакою, вивчається динаміка співвідношення коротко- та довгострокових кредитів, їх відповідність обсягу використовуваних оборотних та необоротних активів.

3) Вивчається склад конкретних кредиторів підприємства, умови надання ними різних форм та видів кредиту. Ці умови аналізуються з позицій їх відповідності кон'юнктурі фінансового ринку.

4) Оцінка стану обслуговування та повернення отриманих підприємством кредитів. Даний етап передбачає складання так званої «кредитної історії» підприємства – сукупності відомостей про виконання підприємством зобов'язань за кредитними правочинами.

5) Оцінка рівня кредитоспроможності підприємства. На заключному етапі аналітичної роботи розраховуються і оцінюються коефіцієнти, включені до методики оцінки кредитоспроможності підприємства та визначається її рівень.

3. Визначення цілей залучення кредитів у майбутньому періоді. Основними цілями залучення кредитних ресурсів є:

1) поповнення необхідного обсягу постійної частини оборотних активів. Нині більшість підприємств, що здійснюють виробничу діяльність, не мають можливості фінансувати повністю цю частину оборотних активів за рахунок власного капіталу. Значна частина цього фінансування здійснюється за рахунок позикових коштів;

2) забезпечення формування змінної частини оборотних активів. Яку б модель фінансування активів не використовувало підприємство, у всіх

випадках змінна частина оборотних активів частково або повністю фінансується за рахунок позикових коштів;

3) формування частини інвестиційних ресурсів. Метою залучення позикових коштів у даному випадку виступає необхідність прискорення реалізації окремих реальних проектів підприємства (нове будівництво, реконструкція, модернізація); оновлення основних засобів (фінансовий лізинг) тощо;

4) забезпечення соціально-побутових потреб своїх працівників. У цих випадках позикові кошти залучаються для видачі позик своїм працівникам на індивідуальне житлове будівництво та інші аналогічні цілі;

5) інші тимчасові потреби. Принцип цільового залучення позикових коштів забезпечується і в даному випадку, хоча таке їх залучення здійснюється зазвичай на короткі строки та в невеликих обсягах.

4. Визначення граничного обсягу залучення позикових коштів. Максимальний обсяг цього залучення диктується двома основними умовами:

1) граничним ефектом фінансового левериджу;

2) забезпеченням достатньої фінансової стійкості підприємства. Вона повинна оцінюватися не тільки з позицій самого підприємства, але і з позицій потенційних його кредиторів, що забезпечить у подальшому зниження вартості залучення кредитних ресурсів.

5. Оцінка вартості залучення позикового капіталу із зрізних джерел. Така оцінка проводиться в розрізі різних форм позикового капіталу, що залучається підприємством із зовнішніх та внутрішніх джерел. Результати такої оцінки є основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел залучення позикових коштів, які забезпечують задоволення потреб підприємства в позиковому капіталі.

6. Визначення співвідношення обсягу кредитів, що залучаються на коротко- та довгостроковій основі.

Розрахунок потреби в обсягах коротко- та довгострокового кредитування базується на цілях їх використання в наступному періоді. На довгостроковий період (більше 1 року) позикові кошти залучаються, як правило, для розширення обсягу власних основних засобів і формування невивантаженого обсягу інвестиційних ресурсів (хоча за консервативного підходу до фінансування активів позикові кошти на довгостроковій основі залучаються і для забезпечення формування оборотного капіталу). На короткостроковий період позикові кошти залучаються для решти цілей їх використання.

Розрахунок необхідного обсягу позикових коштів у рамках кожного періоду здійснюється в розрізі окремих цільових напрямів їх майбутнього використання. Метою цих розрахунків є встановлення строків використання позикових коштів, що залучаються для оптимізації співвідношення коротко- та довгострокових їх видів. У процесі цих розрахунків визначаються повний та середній строк використання позикових коштів.

Співвідношення позикових коштів, що залучаються на коротко- та довгостроковій основі, може бути оптимізовано також за вартістю їх залучення.

7. Визначення складу основних кредиторів.

Основним кредитором підприємства є банк, який здійснює його розрахунково-касове обслуговування. Але підприємство може звернутися до іншого банку у випадку, якщо вартість обслуговування кредиту в ньому буде нижчою за аналогічний показник обслуговуючого банку.

8. Формування ефективних умов залучення кредитів.

До складу найважливіших із цих умов відносяться: а) строк надання кредиту; б) ставка відсотка за кредит; в) умови сплати суми процента; г) умови виплати основної суми боргу; д) інші умови, пов'язані із отриманням кредиту.

9. Забезпечення дотримання кредитної дисципліни підприємства.

З цією метою по найбільш великих кредитах може заздалегідь резервуватися спеціальний фонд повернення. Платежі з обслуговування кредитів включаються в платіжний календар і контролюються в процесі моніторингу поточної фінансової діяльності.

Таким чином, формування кредитоспроможності підприємства може бути окремим об'єктом управління на ньому, тобто мати певну мету, завдання та послідовність етапів. Склад та характеристика цих етапів у подальшому можуть уточнюватися та поглиблюватися залежно від умов і параметрів здійснення підприємством господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємства / Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Скарби», 2001. – 336 с.
2. Румянцева З.П. Общее управление организацией: принципы и процессы: 17 - модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации" Модуль 3 /З.Г. Румянцева, Н.Б. Филинов, Т.Б. Шрамченко. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 336 с.
3. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – К.: Ельга, 2008. – 724 с.
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т.1. – К.: Ника-Центр, 1999. – 592 с.